

Raport z ewaluacji II edycji programu Zaprojektuj szkołę

MAJA DOBIASZ-KRYSIAK

Cel i przebieg programu

Celem programu **Zaprojektuj szkołę** było wspieranie warszawskich szkół w partycypacyjnej modernizacji przestrzeni szkoły, tak aby pomagała ona nauczycielom i nauczycielkom dobrze uczyć, oraz wspomagała proces uczenia się uczniów i uczennic. W drugiej edycji programu młodzież i nauczyciele pracowali wspólnie nad planowaniem i wdrażaniem zmian architektoniczno-przestrzennych w szkole. Podejmowane przez nich działania praktyczne miały także cel obywatelski, który określić można jako rozbudzanie społecznej świadomości uczniów i wzrost poczucia odpowiedzialności za szkołę, w której się uczą i spędzają czas. W programie podejmowane były następujące działania:

1. **Szkolenie otwierające:** wprowadzenie w ideę programu, warsztaty integracyjne, warsztaty z projektowania przestrzeni edukacyjnych i warsztat z technik partycypacyjnych;
2. Utworzenie **grupy projektowej i spacerów badawczych** po szkole, mające na celu dostrzeżenie potencjałów i uruchomienie myślenia o zmianie;
3. Warsztaty z **diagnozy potrzeb** prowadzone w każdej ze szkół, mające na celu rozpoznanie oczekiwań i możliwości, oraz praktyczne uruchomienie myślenia projektowego;
4. Warsztaty z **architektury i kreowania przestrzeni** (dwa spotkania w każdej szkole), mające na celu przybliżenie pojęć i zasad projektowania, zakładające inwentaryzację szkolnej przestrzeni, umożliwiające generowanie pomysłów, poznanie dobrych praktyk i pracę nad wdrażaniem pomysłów w poszczególnych placówkach;
5. **Realizacja działań** w szkołach z pomocą **mentorki**, która dawała informację zwrotną dotyczącą planowania, pracy metodą projektu oraz wprowadzanych zmian;
6. **Wsparcie coachingowe**, mające na celu podsumowanie kolejnych etapów projektu, omówienie sposobów prezentacji osiągnięć w programie oraz omówienie sukcesów i dobrych praktyk z pracy w zespołach szkolnych;
7. Dwa **webinaria** (szkolenia online) min. ze sposobów prezentacji działań;
8. **Finały** i prezentacje szkolne;
9. **Spotkanie podsumowujące** podczas Festiwalu Szkoły z Klasą, na którym odbył się **warsztat ewaluacyjny** podsumowujący program Zaprojektuj Szkołę oraz wręczenie dyplomów wszystkim zaangażowanym szkołom.

Źródła wiedzy i uczestnicy

Sprawozdanie z ewaluacji opiera się na wnioskach z **notatek mentorki, rozmów z mentorką i koordynatorką programu, strony www, danych zebranych z ankiet podsumowujących działania programowe** (szkolenie otwierające, warsztaty diagnozy potrzeb, warsztaty architektoniczne) oraz z **warsztatu ewaluacyjnego**, który odbył się 27 maja 2019 r. w Centrum Kreatywności Targowa podczas Festiwalu Szkoły z Klasą. Na warsztacie ewaluacyjnym obecna była koordynatorka programu i mentorka wspierająca szkoły przez cały rok szkolny oraz przedstawicielki nauczycielek i uczennic biorących udział w programie. Swoją szkołę projektowały grupy z ośmiu warszawskich placówek:

1. **Społeczna Szkoła Podstawowa nr 30 STO w Warszawie**, gdzie wypracowano **dwa kąciki dla uczniów** wewnątrz (na korytarzu szkolnym) i na zewnątrz szkoły (koło boiska szkolnego).
2. **Szkoła Podstawowa nr 267 im. Juliusza Słowackiego w Warszawie**, w której uczniowie i uczennice z klasy drugiej i szóstej projektowali **kącik wypoczynkowy**.
3. **Szkoła Podstawowa nr 351 im. Bolesława Prusa w Warszawie**, w której uczniowie i uczennice z różnych klas projektowali stołówkę z tematem przewodnim „kosmos”. Niestety z powodu zmiany planów Dyrekcji, pomysł ten musiał zostać zweryfikowany i w rezultacie pracy projektowej powstało „**Drzewo wspomnień**” upamiętniające likwidację gimnazjum.
4. **Szkoła Podstawowa nr 352 im. Jerzego Huberta Wagnera w Warszawie**, gdzie międzyklasowy zespół uczniowski skupił się na stworzeniu wymarzonego **kącika odpoczynkowego** oraz zagospodarowaniu **szkolnego patio**.
5. **Szkoła Podstawowa nr 379 im. Szarych Szeregów w Warszawie**, gdzie zaprojektowano motyw przewodni ozdabiający **ściany korytarzy** w postaci piktogramów dla każdej z klas.
6. **VII Liceum Ogólnokształcące im. Juliusza Słowackiego w Warszawie**, gdzie uczniowie z samorządu szkolnego i klasy atystyczno-humanistycznej wypracowali zupełnie nową aranżację wnętrza **biblioteki**.
7. **LXVII Liceum Ogólnokształcące im. Jana Nowaka-Jeziorańskiego w Warszawie**, gdzie uczniowie i uczennice skupili się na zmianie wyglądu **biblioteki i czytelní**.
8. **Centrum Kształcenia Zawodowego i Ustawicznego nr 1 w Warszawie**, gdzie uczniowie z technikum i szkoły branżowej zaprojektowali kilka przestrzeni w swojej szkole: zlikwidowali kratę przed biblioteką i zaadaptowali przedsionek na miejsce bardziej przyjazne młodzieży, zamontowali stojaki na rowery przed szkołą, wykorzystali ściany szkolnych korytarzy na ekspozycję prac plastycznych uczniów.

Wnioski z ewaluacji

1. Rozpoznanie ról w projekcie

Warsztat ewaluacyjny rozpoczął się próbą określenia własnej roli w projekcie poprzez przypisanie sobie odpowiedniego „hasztaga” bądź określenia. Celem działania było wprowadzenie do refleksji na temat swojego miejsca w projekcie. Nauczycielki zdecydowały się na określenie własnej roli jako **koordynującej i porządkującej proces włączania młodzieży w pracę projektową**. Pojawiły się określenia takie jak np.: #naganiacz czy #porządkowa, wskazujące na zaangażowanie uczestniczek w **zachęcanie młodych** do udziału w programie i **organizowanie pracy uczniów**. U młodzieży biorącej udział w programie pojawiły się określenia takie jak np.: #malarka, #wykonawca, podkreślające zaangażowanie na etapie realizacji projektów architektonicznych. Biorące udział w programie nastolatki **skupiły się na podkreślaniu swojego zaangażowania w praktycznym wykonywaniu działań projektowych**.

2. Etapy projektów szkolnych i momenty węzłowe

Zespoły zostały zaproszone do rozpisania wszystkich etapów swojego projektu na osiach czasu przygotowanych przez prowadzącą warsztat. Po wypisaniu kolejnych etapów i przyklejeniu osi czasu w przestrzeni, uczestniczki zostały poproszone o wyróżnienie (kołem, wykrzyknikiem) najważniejszych, węzłowych etapów pracy projektowej, w które najbardziej się zaangażowały i które dały im najwięcej satysfakcji. Pojawiały się odpowiedzi takie jak: **początki projektu** (zebranie grupy, burza mózgów), **elementy pracy metodą projektu** (praca nad kosztorysem), oraz **fizyczna praca, w wyniku której dokonana się zmiana** (malowanie, urządzenie), a także **finalowa prezentacja**. Na koniec uczestniczki prezentowały swoje osi przed resztą grupy, która zadawała pytania i dodawała swoje komentarze. Celem działania było przypomnienie uczestniczkom przebiegu projektu, zwrócenie uwagi na węzłowe elementy oraz wzmocnienie uczestniczek i uczestników warsztatu poprzez uświadomienie im skali ich działań i istotności ich pracy.

W większości projektów pojawiały się takie etapy pracy projektowej jak – **zebranie grupy, spacer badawczy, burza mózgów, warsztaty z projektowania architektonicznego, praktyczne działania przygotowawcze** (montaż listew, zakupy, wieszanie projektów w gablotach szkolnych), **działania związane z metodą pracy projektowej** (kosztorys), **wyбір konkretnego miejsca do zmiany, praktyczna realizacja działania** (urządzenie, malowanie, sadzenie roślin, tapetowanie itp.), **finał** (święto szkoły, wielkie otwarcie, konkurs na nazwę) i **spotkanie podsumowujące program Zaprojektuj szkołę, podczas Festiwalu Fundacji Szkoła z Klasą**.

3. Kluczowe interpretacje

UMIEJĘTNOŚCI vs. SPRAWCZOŚĆ

- » Zespoły **motywowały swój udział w programie** potrzebą stworzenia „przyjaznego miejsca dla wszystkich”, „estetycznej przestrzeni”, której funkcje wynikałyby z „potrzeb uczniów, rodziców i nauczycieli”. Podkreślano też funkcje społeczne: „chcemy utwierdzać się w przekonaniu, że razem możemy więcej”, „chcemy rozwijać samorządność szkolną”, a także „miejsce (które będzie) sprzyjało lepszej integracji, odpoczynkowi i stworzy warunki do kreatywnej pracy na rzecz szkoły”. Wreszcie, do udziału w projekcie motywowała możliwość zdobycia konkretnych umiejętności praktycznych: „zdobyć nowe wiadomości i umiejętności”, „poszerzenie wiedzy z zakresu architektury i projektowania” i eksperckie wsparcie: „potrzebujemy fachowej pomocy”.
- » Warsztaty, które proponowane były w programie (diagnoza potrzeb, warsztaty architektoniczne) spotkały się z bardzo dobrym przyjęciem uczniów i uczennic zarówno ze szkół podstawowych, jak i średnich. Ich największą zaletą był fakt że **dawały uczniom i uczennicom poczucie wpływu na szkolną przestrzeń**. Z ankiet przeprowadzonych po warsztatach jasno wynika, że uczniowie byli **zadowoleni z pomysłów wypracowanych w ich szkołach** i nawiązania **współpracy w wytworzonej w ten sposób grupie warsztatowej**. Warsztaty przyczyniły się do **wzrostu motywacji w realizacji kolejnych działań** i były **prowadzone w atrakcyjny sposób**.
- » Choć współpraca w zespołach projektowych nie zawsze była łatwa, finalnie wszyscy uczniowie na pytanie „Czy jesteś zadowolona/zadowolony z wypracowanych pomysłów na zmiany w Twojej szkole?” odpowiedzieli **TAK albo ZDECYDOWANIE TAK**.
- » Choć w projekcie odbyło się stosunkowo dużo warsztatów na temat projektowania architektonicznego (warsztat z Dariuszem Śmiechowskim na spotkaniu otwierającym, dwa warsztaty w trakcie trwania projektu z Agnieszką Czachowską), to jednak najbardziej podkreślaną wartością zdaje się być **możliwość realizacji własnych pomysłów w przestrzeni publicznej**.
- » Uczennice podkreślają **wagę projektowej sprawczości** – zachętę do odwagi w proponowaniu własnych rozwiązań, dumę z tego, że ich rozwiązania zostaną wdrożone w życie. To ona okazuje się najważniejszą wartością dodaną programowi i realizowanych w jego ramach projektów.

IDEA vs. KONKRET

- » Celem warsztatów architektonicznych prowadzonych w szkołach było **zarówno poszerzenie wiedzy na temat przestrzeni szkolnych, funkcji miejsca i projektowania zmian, jak i wypracowanie konkretnych rozwiązań dla szkół**. O ile, jak wskazują ankiety, ten pierwszy cel nie zawsze został osiągnięty i zależał od umiejętności syntetycznego myślenia uczniów w zależności od wieku (w starszych klasach najczęściej odpowiedzi TAK i ZDECYDOWANIE TAK, ale w młodszych klasach pojawiają się również odpowiedzi TRUDNO POWIEDZIEĆ), to we wszystkich szkołach po pierwszych warsztatach powstało wiele różnorodnych pomysłów zmiany w szkole (średnio ok 3. pomysłów na grupę).
- » W swoich oczekiwaniach dotyczących następnych warsztatów uczniowie pisali, że potrzebują **konkretnych rozwiązań i fizycznego portretowania konkretnej, wybranej przez siebie przestrzeni**. Pojawiły się też oczekiwania związane z projektowaniem wnętrz (dobieranie mebli do otoczenia, kolorystyka, DIY, nowe zastosowanie przedmiotów), a także nauki specjalistycznych umiejętności (programów komputerowych do projektowania rysunek techniczny, projektowanie mostów, zdobywania środków finansowych).
- » Przed drugimi warsztatami projektowymi następowało **zawężenie spektrum pomysłów i wybór konkretnego działania i przestrzeni** (biblioteka, korytarz, stołówka, patio, kącik wypoczynkowy, kącik dla uczniów starszych). Drugie warsztaty architektoniczne pozwalały urealnić pomysły i były wstępem do realnej, fizycznej pracy nad konkretną przestrzenią, co odpowiadało na potrzeby i oczekiwania zespołów projektowych, biorących udział w programie.
- » To właśnie **fizyczne wprowadzanie zmiany** było dla uczniów najbardziej satysfakcjonujące i to ono pojawia się jako plus w większości odpowiedzi udzielonych podczas warsztatu ewaluacyjnego (ładne kolorowe korytarze, malowanie drzewa, malowanie ścian tapetowanie, stojak na rowery itp.).
- » Co jednak ważne, idea wyrasta wprost z praktyki. Uczniowie i uczennice sami dostrzegają **społeczne efekty tych konkretnych, fizycznych działań** (zintegrowanie się, wsparcie kolegów z innych klas, współpraca, zapał, zorganizowanie, integracja grupy, ilość osób i pomocnych dłoni zagwarantowała sukces).

EDUKACJA I SOCJALIZACJA

- » Warto też zwrócić uwagę na wybór przestrzeni, z którymi pracowali uczniowie i uczennice. Zazwyczaj nie były to klasy lekcyjne, lecz **miejsca wspólne dla wszystkich uczniów** (biblioteka, korytarz, czytelnia, stołówka, patio – w pierwszym projekcie jednej z grup również toalety) albo **związane z potrzebami konkretnych grup** (kącik wypoczynkowy, kącik dla uczniów starszych).
- » Większość wprowadzonych zmian dotyczyła zmiany tych przestrzeni szkolnych, które **nie służą stricte uczeniu się** (klasy lekcyjne), ale interakcji z rówieśnikami, czy wypoczynkowi, a więc takich w których zachodzą procesy **szkolnej socjalizacji, czyli ważnych procesów uspołeczniania i funkcjonowania w grupie**.
- » Świadczy to o niezwykle ważnej roli jaką uczniowie i uczennice przypisują szkolnym przestrzeniom wspólnym **w kształtowaniu relacji towarzyskich, społecznych, a więc i obywatelskich**.
- » Przestrzenie te – będące **pograniczem między szkołą jako miejscem edukacji a domem/podwórkiem** jako miejscem zabawy, integracji, odpoczynku, powinny nabierać cech zindywidualizowanych, odpowiadać uczniowskiemu gustowi estetycznym oraz umożliwiać nieformalne, swobodne sposoby użytkowania przestrzeni (miękkie materiały, żywe barwy, natura i estetyczne nawiązania do niej, możliwość swobodnego ułożenia ciała).
- » Interesujące jest jak uczniowie zaprojektowaliby przestrzenie związane z nauką – **sale lekcyjne i pracownie**. Czy to, że żaden z projektów ich nie dotyczył, można uznać za informację, że to **przestrzenie dorosłych**, kształtowane i zarządzane przez nauczycielki i nauczycieli?

4. Jednostkowa i syntetyzująca informacja zwrotna

Podczas warsztatu ewaluacyjnego uczestnicy zostali poproszeni o dokonanie **indywidualnej ewaluacji z wykorzystaniem kart informacji zwrotnej**. Na kartach widniały trzy symbole, będące elementami Ocenienia Kształtującego wypracowanego w Centrum Edukacji Obywatelskiej.

- » **Plus +**, czyli to, co się udało, jest do powtórzenia, jest dobrą praktyką projektową.
- » **Delta Δ**, czyli to, co należałoby zmienić, poprawić, dopracować.
- » **Strzałka →**, czyli kierunek rozwoju projektu.

Uczestnicy i uczestniczki samodzielnie poddawali działania refleksji na dwóch poziomach: **własnej pracy nad realizacją działania społeczno-architektonicznego** oraz na poziomie **funkcjonowania programu Zaprojektuj szkołę**. Po wypełnieniu kart informacji zwrotnej, uczestnicy poproszeni zostali o podzielenie się swoimi wrażeniami i kolejno odczytywali zapisane plusy, delty i strzałki. Na tej podstawie wspólnie tworzyliśmy syntetyzujący obraz pracy w programie, zapisując ich najczęściej pojawiające się refleksje w trzech grupach nazwanych **poła sukcesu, poła konfliktu i poła rozwoju**. Celem zadania było sprowokowanie indywidualnej refleksji, bez popadania w nadmierny krytycyzm i skłonienie uczestników do myślenia syntetyzującego, analizującego niedawne doświadczenia, w celu wyciągnięcia wniosków dla własnej pracy i dalszego funkcjonowania programu.

POLA SUKCESU

- » W tym obszarze uczestnicy podkreślali wagę **współpracy między nauczycielami, uczniami, koordynatorką i mentorką z Fundacji Szkoła z Klasą** a w szczególności **wysłuchanie głosu i potrzeby młodzieży**, których często traktuje się jak biernych użytkowników, a nie aktywnych współtwórców szkolnych przestrzeni.
- » Współpraca wartościowana była wysoko ze względu na to, że umożliwiła uczniom realny wpływ na zmiany w szkole. Pojawiły się głosy, że sam fakt, że **proponycje młodych mogły zostać wybrane do realizacji** bardzo pozytywnie wpływał na **poziom ich zaangażowania** w realizację projektów.
- » W tym kontekście istotna okazała się dobra organizacja działań przez Fundację, która dzięki określeniu klarownej struktury programu wspomagała realizację działań szkolnych i motywowała zespoły dodając im **odwagi do dalszych działań**.
- » Ważny okazał się **realny efekt**, którym kończył się projekt. Uczniowie mieli wrażenie namacalności zmiany, często pojawiało się sformułowanie "to było coś!".
- » Bardzo znaczące było też **docenienie** przez innych uczniów, nauczycieli i nauczycielki, zespół Fundacji Szkoły z Klasą. Wpłynęło to na przekonanie o osiągnięciu sukcesu przez uczniów i nauczycielki zaangażowane w program.

POLA KONFLIKTU

- » Najczęściej wymieniane delty dotyczyły **czasu** w którym realizowany był projekt – tego, że zadania były pracochołonne i realizowano je zarówno na lekcjach, jak i po lekcjach, nie przydzielając na nie specjalnego czasu projektowego.
- » Uczestnicy zaznaczali, że niesprzyjający pracy projektowej jest też **kalendarz roku szkolnego i kalendarz świąt**. Dezorganizował on pracę, uniemożliwiał dobre zaplanowanie kalendarza warsztatów, niekorzystnie wpływał na motywację uczniów.
- » W obszarze tym pojawiły się też narzekania na **wewnętrzny podział pracy** – wszyscy robili wszystko, nie było jasnego podziału zadań i ról w grupie.
- » Podkreślano, że drugie warsztaty coachingowe **nie odbyły się w dobrym terminie**, a mianowicie zbyt późno w stosunku do finału projektu, w związku z tym wnioski z nich płynące nie miały szansy znacząco wpłynąć na efekty projektu. Powodem przesunięcia terminu był **strajk nauczycielski i przerwa majowa**, a więc powody obiektywnie trudne do zmiany.
- » Uczestnicy zaznaczali, że **nowa przestrzeń to także wyzwanie** wychowawcze dla szkoły jako społeczności – trzeba ustanowić zasady korzystania z niej i przyzwyczaić ludzi do prospołecznych zachowań, tak żeby np. w przestrzeni odpoczynku można było odpoczywać, a nie dokazywać.

POLA ROZWOJU

- » W polach rozwoju pojawiły się pomysły na **dalszą pracę z zaprojektowanymi przestrzeniami szkolnymi**. Proponowano konkretne rozwiązania, które mogłyby umożliwić wzięcie odpowiedzialności za nową przestrzeń całej społeczności szkolnej: ustanowienie regulaminów i zasad korzystania z przestrzeni wspólnych; rozmowy z uczniami i nauczycielami; jasne komunikowanie funkcji przestrzeni.
- » W kontekście komunikacji pojawiły się głosy, że najlepiej sprawdza się **zaangażowanie jak największej liczby osób we współtworzenie przestrzeni**, tak by uniknąć sytuacji, gdy grupa projektowa czuje się właścicielem zaprojektowanego miejsca, albo odczuwa ciągły niepokój w związku z dbaniem o przestrzeń. Istotne jest więc konsultowanie projektów z innymi, komunikacja procesu pracy twórczej, informowanie w mediach społecznościowych.
- » Dlatego tak istotne może być **dbanie o promocję i komunikację**, która umyka w projektowym zaangażowaniu, a która profituje na dalszych etapach realizacji projektu. Dobre wzajemne informowanie się to jeden z ważnych postulatów wymienionych podczas ewaluacji.
- » Uczestnicy podkreślali potrzebę **lepszego organizowania pracy zespołu**, która była dla nich wyzwaniem i w której potrzebują wsparcia. Ze względów wychowawczych ważne okazało się też doprowadzanie działań do końca, kończenie zaplanowanych etapów, co okazało się słabością kilku grup.
- » Podkreślano również **wagę kontaktu z koordynatorką i mentorką z Fundacji Szkoła z Klasą**, co organizowało i ułatwiało pracę projektową.

5. Z czym wychodzę?

Na zakończenie uczestnicy podzielili się krótko wrażeniami, z którymi kończą projekty w swoich szkołach. Wśród głosów pojawiały się takie jak: **motywacja do działania, duma, radość, że się udało, refleksja, pomysły, sens, mój udział w działaniu, które zostaje w szkole**.

REKOMENDACJE i podsumowanie ewaluacji

Po wysłuchaniu głosów uczestników programu i zapoznaniu się z cząstkowymi ankietami ewaluacyjnymi proponuję następujące rekomendacje, które mogą pozytywnie wpłynąć na planowanie kolejnych edycji programu:

- » Wzmocnienie nauczycieli w **kompetencje zarządzania projektem** – podziałem ról w grupie, tworzeniem grup projektowych, cedowania odpowiedzialności na uczniów i uczennice, planowania harmonogramu działań zgodnie z kalendarzem roku szkolnego i kalendarzem świąt. Można przeznaczyć na to np. jedno z webinarium.
- » Zwrócenie szczególnej uwagi na to, by podczas warsztatów z partycypacji pojawiły się też **zagadnienia związane z włączaniem całej społeczności szkolnej** we wspólne planowanie przestrzeni architektonicznych, aby nie pracowała nad nimi jedynie kilkusobowa grupa.
- » Zapoznanie uczestniczek z **dobrymi praktykami związanymi z zarządzaniem przestrzeniami architektonicznymi partycypacyjnie zaprojektowanymi w szkole**. Podzielenie się wzorami dokumentów (regulaminy, zasady), scenariuszem spotkania dla społeczności szkolnej, harmonogramem dyżurów itp. Nowa, wolnościowa przestrzeń w szkole, która rządzi się starymi, hierarchicznymi zasadami może sprawiać kłopoty i zmieniać się w przestrzeń buntu, kontestacji, odwracania szkolnego porządku i hierarchii. Warto zadbać o to, by uczestnicy zdawali sobie sprawę, że ich rola nie kończy się na realizacji projektu – wprowadza **przyczółek innej kultury szkolnej i rozpoczyna zmiany na wielu innych poziomach, niż jedynie architektoniczne**.
- » Zachęcania nauczycieli i uczniów do wspólnego projektowania nie tylko przestrzeni wspólnych, czy uczniowskich, ale również **przestrzeni tradycyjnie zarządzanych przez dorosłych** – sal lekcyjnych i pracowni, żeby uczniowie mieli fizyczny wpływ na **przestrzeń uczenia się**, a nie jedynie na przestrzeń szkolnej socjalizacji.